

Slovenci na tujem.

Malo nas je, Slovencev. In neprestano se drobimo ob krajih, kakor skala, katero polagoma ali vztrajno in neprenehoma razjedajo morski valovi. Na Korškem in Primorskem, na Štajerskem in celo pri nas v našem osrčju, na Kranjskem, se zožujejo naše meje od desetletja do desetletja. Bujno se razvijajo sosedje okoli nas, mi pa napredujemo počasno, prepočasno za hitri, nepotrpežljivi in silni tek časa.

In ne samo, da se decimira naše ljudstvo po imenu, da izgubi z našim jezikom najglavnejše in značajno svoje svojstvo pri nas doma, tudi faktično se gubi naš rod, kakor pest listja, ki ga raznaša veter povsod okoli.

Še vedno se najde pri nas kratkovidnih ljudi, ki v izseljevanju našega ljudstva v Ameriko ne vidijo nobene nevarnosti. Istina mnogo amerikanskega denarja pride k nam. Ali mi vidimo same svote, ki prihajajo, onih svot, ki se zgube z izseljenci v nič, teh ne vidimo. Pomisliti moramo, da nosi vsak izseljenec seboj toliko in toliko gotovega denarja za pot in prvi začetek v Ameriki. Že to so ogromne svote. Selijo se naši najboljši elementi. Zdravi, podjetni, energični, delavni ljudje, armada, katere izguba je nenadomestljiva in nepoplačljiva z onim denarjem, ki ga pošiljajo domov. In primeroma se jih vrača *trajno* le malo. Tam v Ameriki so uslužbeni pri industrijalnih podjetjih, pri rudokopih i. t. d., sploh pri delu, katerega pri svojem povratku v domovino ne morejo nadaljevati. Ko bi naši ljudje delali po amerikanskih farmah, da bi se naučili modernega poljedelstva, bi imela Amerika za nas tudi vzgojevalen pomen. Tudi danes ima Amerika na naše ljudi velik vzgojevalni vpliv. Ali pomisliti moramo, da se primitivni ljudje priuče najprej le zunanjih form kulture, nauče se nositi lepšo obleko, udobnejšega življenja in šele pozneje, tekom let se zbudi v njih smisel za idealnejše potrebe današnjega svetovnega človeka. Zato vidimo pri naših Amerikancih tako pogostoma le ono površno bahatost, zaradi katere potrošijo svoj v Ameriki tako težko prisluženi denar na kaj nespameten način. Ali kakor rečeno, naši najboljši elementi ostanejo sploh tam, ne vračajo se več domov v naše, za njih tesne razmere. Oni sami pač še čutijo za svoj rod in dom, ali druga in tretja generacija se že popolnoma amerikanizira. Dogaja se to tudi pri družih močnejših narodnostih, kakor smo mi, zato se temu ni čuditi.

Z izseljevanjem izgubljam o mi Slovenci neizmerno. To je večjega pomena, če se izseli zdrav, odrasel mož, kakor če se vpiše to ali ono dete v nemško ali italijansko šolo.

Temu vprašanju posvečuje se pri nas vse premalo važnosti. Mi pozabljamo, da je človek največji kapital naroda, da je njegova delavna moč za razvitek vsakega naroda največja vrednostna enota. Dandanes stopa pomen in faktična vrednost posameznika vedno višje. Splošna volilna pravica je le majhen izraz tega nazora. In posebno za male narodiče, kakor smo mi, se ta vrednost še podesetori.

Vendar, kdor pozna razmere, bo priznal, da se mi od vseh narodnostij najmanj brigamo za te drobtine, ki se neprestano trgajo od našega osredja in se izgublajo za nas za vedno. Izgublajo se zaradi naše nemarnosti. Za beneške Slovence, za ogrske Slovence, kdo se briga za nje?! Tu in tam napiše posameznik vsako leto ali vsaki dve leti enkrat feljton o njih in potem je zopet tiho. Ne brigamo se dalje zanje, ne vznemirjamo se, in vendar bi se dalo s primerno organizacijo rešiti mnogo. Najžalostnejše je to, da so ti Slovenci kulturno jako zaostal element. Ni niti čudo. Njihov materinski jezik ne služi jim nikakor v pripomoček naobrazbe. Slovenskih šol nimajo, slovensko časopisje, slovenske knjige prihajajo le v pičlem številu med nje. O nekakem kulturnem agitatorstvu od slovenske strani med njimi ni niti govora. Nekaj zaradi političnih razmer, nekaj pa in glavno zaradi brezprimerne apatije centrauma naroda, kateremu pripadajo, t. j. nas inteligence slovenske. Po drugi strani zopet se niti onemu narodu, ki jih je asimiliral: Nemcem, odnosno Italijanom, niso še priklenili toliko, da bi jim bila pristopna njihova, t. j. nemška in italijanska kultura. In v svoji zaostalosti rabijo našim narodnostnim nasprotnikom v dobrodošel dokaz za inferiornost našega plemena.

Priprost Slovenec izgubi z našim narodom vsako zvezo, kakor hitro ga je zavel veter kam v tujino. Še naš inteligenten človek izgubi v drugem narodu v čudovito kratki dobi narodnostni značaj Slovenca. In če naš inteligent na tujem le redkodaj čuti potrebo ostati v zvezi z duševnim in kulturnim življenjem našega naroda, toliko manj bo priprost delavec čutil to potrebo, ki je niti doma nikdar imel ni!

Naravno je, da se narod za vsacega posameznika ne more brigati; ali tam, kjer se gre za stotine in tisoče, je tako zanemarjenje, na katero smo mi naučeni, naravnost zločin na lastni sili in moči. Kakor da nam krvavi rana na lastnem telesu in mi ničesar ne storimo, da bi ustavili dragocen sok, ki odteka iz naših žil in nas slabi.

Poglejmo Nemce! Res oni so v primeri z nami velikanski narod; ali nobeno številce njihovega naroda jim ni premajhno, da bi ga zanemarjali. Tako jih izseljevanje ne slabi, ampak jači. Na Hrvaškem imajo 38 šol, v Srbiji, v Bolgariji, po celem Balkanu imajo svoje šole in njihovih društev na našem jugu je legijon. In v sredini, ob viru njihove kulture in moči, imajo vse te posamezne male skupine, te raztrošene in raztepane drobtine njihovega naroda vedno v evidenci. A mi, ki nas je tako malo, kako se mi brigamo za svoje rojake?! Navesti hočem, kar vem iz lastne skušnje.

Letos pomladi sem napravila daljše potovanje. Moja pot me je vodila skozi Köln ob Renu. Čula sem, da je na Vestfalskem do deset tisoč Slovencev, in osobito v Essenu in v okolici da jih je mnogo. Odpeljala sem se tja, da vidim, kako žive. Obiskala sem najprvo predsednika društva sv. Barbare. To je podporno društvo slovenskih rudarjev v Essenu. Prišla sem v hišo, v kateri je stanovalo več slovenskih družin. Mnogo oženjenih rudarjev je tu trajno naseljenih. Njihove žene so Slovenke. Štedljivejše in skromnejše so kakor Nemke, zato

tvegajo rudarji tudi daljno pot v domovino, da si od tam pripeljejo družino za življenje. Nedavno si je kupilo društvo imenitno zastavo. Z velikim ponosom mi je pravil predsednik o tem.

„Blagoslovili smo zastavo in sam cesarski namestnik (konzul) so prišli iz Kölna k naši slavnosti.“

Vpraševala sem, če imajo kaj slovenskih časopisov in knjig. Odkimal je in zopet je pripovedoval, kako so bili cesarski namestnik zadovoljni, „ko smo jim peli cesarsko pesem.“

„Morali bi imeti kakšno društvo, knjige in časopise,“ sem rekla, „da ne bi pozabili na svoj narod in da bi se kaj izobrazili. Zastave so pravzaprav kaj nepotrebne stvari; kaj imate od njih?! Knjige bi Vam bile koristnejše.“ Vprašala sem jih tudi, kakšni so naši rojaki tam okrog.

„O pridni so,“ mi je pripovedoval. „Samo v cerkev ne hodijo dosti. Ne razumejo jezika. Ampak v jeseni pridejo neki slovenski gospod pater k nam, potem bo že boljše.“

Odšla sem v drugo predmestje. Vidiš, sem si mislila, kaj veže Slovence z domovino: „cesarski konzul“ in „gospod pater“, avstrijski patriotizem in kato-liška cerkev, slovenskega pa nič.

Obiskala sem še drugo društvo: pevsko in tamburaško društvo, o katerem se je tudi v „Slovenskem Narodu“ poročalo parkrat. Fantje so namreč tudi nabirali za zastavo. Dva mlada, inteligentna fanta sta mi pripovedovala, kar sta vedela o ondotnih Slovencih. Shajali so se časih in peli in po gostilnah so jih radi videli, ker so Nemci radi poslušali njihove pesmi. In obšla jih je želja za tamburaškim društvom. Kupili so si harmonij in naročili tamburice. Težko je šlo spočetka; učili so se note. Niti eden od njih ni znal not, ali učili so se in zdaj že prav lepo igrajo par komadov.

„In kaj čitate?“ sem vprašala.

Eden od njih je bil naročen na „Slovenski Narod“. „Ampak drag je,“ je rekel, „in nečje ga dati cenejše.“

Pripovedovali so mi, da bo kmalu zadosti denarja nabranega za zastavo.

„Tako malo vas je, dvanajst, petnajst v vašem društvu. Kaj vam bo zastava?! Rajše kupite knjige za ta denar in naročite še več časopisov. Knjige bi lahko posojevali drugim Slovencem, saj vam lahko kaj plačajo zato in koristilo bi vam to več kakor zastava.“

„Je že res,“ sta mi odgovorila, „ali lepo je vendar, če se imamo s čim postaviti.“

Vprašala sem jih, če mislijo iti nazaj na Kranjsko. Odgovorili so mi, da ne mislijo, da je zaslužek dober tu, samo to je nerodno, ker ne znajo jezika. — Eden me je spremil in mi je kazal ulice: „Tukaj so sami Slovenci, vse je slovensko.“

„Ne bo dolgo,“ sem mislila.

Vračala sem se mimo velikanskih tovarn, mimo brezštevilnih tovarniških dimnikov v mesto. Povsod je piskala para, stroji so bučali, iz visokih peči se je valil dim. Zemlja se je tresla od človeške moči, ki je vpregla tu prirodne sile v svoje suženjstvo. In kamor seže oko, ves kraj — ena sama bučeča, velikanska tovarna. In tam v dolinah, pod bregovi ruje pod zemljo stotisoč rok v črnih premogokopih in po vseh teh tovarnah, ki so nakopičene v mestu in raztresene okoli po vseh brdih in dolinah, peha se stotisoč ljudi okolo brnečih strojev in velikanskih žarečih pečij. Med njimi jih je deset tisoč moje krvi. Deset tisoč slovenskih hlapcev je tu, ki pomagajo kupičiti silo in bogastvo tujemu narodu. Zadnji so izmed teh stotisoč hlapcev. Močni so, krepki, ali pokorni. Molče in najbolj udano služijo izmed vseh tujemu kapitalizmu. Skromni so, njihove potrebe so majhne: jesti in piti in časih kakšna svilnata pisana zastava. Ni še onega gladu po naobrazbi, po knjigah, po duševnih užitkih v njihovih dušah. Nimajo velikih društev s predavanji, koncerti, nima vsak svojega časopisa, ne plačujejo prostovoljnega davka velikim organizacijam delavstva, ki jih ščitijo pred izkoriščanjem dobičkaželnih akcionarjev. Srečni so, kadar pridejo med nje „oni avstrijski cesarski namestnik“ poslušat izliv njihovega avstrijskega patriotizma; srečni so, kadar pridejo „gospod pater“ oznanjat v domačem jeziku nauk katoliške cerkve. A kultura, velika kultura gre po svetu, na vse strani siplje svojo blagodat, samo tem desettisoč Slovencev v tujem nemškem kraju ne vrže niti drobtinice.

Srce me je bolelo, ko sem odhajala, in spomnila sem se vseh naših neumnih vesel, po katerih se je z velikim navdušenjem pobiralo za družbo sv. Cirila in Metoda. Blažena naša družba sv. Cirila in Metoda! Šolske sestre uče naše slovenske otroke slovenskih molitvic in časih tudi nemških iger, če pride kakšen avstrijski in klerikalni gospod pogledat, kako rešujemo mi svoj pomladek, svojo kri pred tujo pohlepnostjo . . . In tam je desettisoč odraslih ljudi, katere prepuščamo njihovi milosti „gospodu avstrijskemu cesarskemu namestniku“ in rimsko-katoliškemu patru, — ki je pa vsaj „tudi Slovenec“.

Zagreb.

Zofka Kveder-Jelovškova.